

MINTAQADA AHOLI DAROMADLARINI VA TURMUSH DARAJASINI OSHIRISH MASALALARI

Baxrom Botirovich Nurullayev

Urganch RANCH texnologiya universiteti, Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada mamlakatimizda aholi turmush darajasi ko'rsatkichlari, turmush sifati indeksi, daromad va uning turlari, aholi daromadi va uning viloyatlar kesimidagi tahlili, shuningdek ushbu soha bo'yicha muallifning shaxsiy fikrlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: daromad, indeks, nominal va real daromadlar, transfertlar, aholi turmush darajasi, shaxsiy daromad va boshqalar.

ABSTRACT

This article describes the indicators of the standard of living of the population in our country, the quality of Life Index, income and its types, population income and its analysis in the cross section of the regions, as well as the author's personal opinions on this area.

Keywords: income, index, nominal and real income, transfers, living standards of the population, personal income, etc.

KIRISH

Qaysi davlat yoki mamalakat bo'lsin, ushbu davlatning darajasi aholisining yashash tarzi, daromadi shart - sharoitlarini hisobga olgan holda o'lchanadi. Aholining daromadi va yashash sharoiti, turmush darajasini oshirishga e'tibor qaratishdan oldin aholi daromadiining ma'nosi va uning qay yo'llar bilan kelishini bilish lozim. Aholi daromadi bu barcha aholiga tegishli pul va mahsulot shaklidagi tushumlar hamda ko'rsatilgan bepul xizmatlar summasi, aholining milliy daromaddagi hissalari, shuningdek aholining jami turdagi daromadlari manbai — ish haqi, pensiya, stipendiya, nafaqalar, mukofot, foyda, dividend, banklar to'lagan foiz pullari, ko'chmas mulkdan kelgan renta to'lovi va ijara puli, sug'urta qoplamalari va boshqalardan iborat. Bozor sharoitida aholi daromadlarining eng katta qismi pul shakliga ega. Qishloq aholisi o'zining tomorqa xo'jaligidan ham mahsulot olib daromad ko'radi va u natural daromadga kiradi. Shuningdek, aholining yordamga muhtoj qatlamlariga bepul mahsulot beriladi va xizmatlar ko'rsatiladi - bular esa natural daromadlar hisoblanadi. Aholi daromadlari nominal va real daromadlarga bo'linadi. Nominal

- daromadning muvofiqligi;
- oilada egallagan o‘rni;
- salomatlilik;
- hayot tarzi.

Aholining daromadlari aholi uchun shaxsiy ehtiyojlarni qondirishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli turmush tarzini tavsiflovchi statistik ko‘rsatkichlar kompleksida aholi daromadlari ko‘rsatkichlari alohida o‘ringa ega. Aholi daromadlariga asosan mehnat uchun olgan ish haqi, individual mehnat, tadbirkorlik faoliyatidan daromadlar, mulk daromadlari va boshqa daromadlarni kiritishimiz mumkin. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish sharoitida O‘zbekiston aholi daromad turlari, jumladan tadbirkorlik, mulk daromadlari kabilar ko‘payib bormoqda.

Aholi daromadlari, ularning tarkibi, kelish manbalari va tabaqalanish darajasi jamiyat iqtisodiy va ijtimoiy farovonligining eng muhim ko‘rsatkichidir. Modomiki, daromadlar insonning shaxsiy ehtiyojlarini qondirishning asosiy manbai bo‘lib xizmat qilgan ekan, aynan daromad kengroq tushuncha bo‘lib, aholi turmush darajasining markaziy bo‘g‘ini bo‘lib hisoblanadi. Eng avvalo daromad deganda ularning turlari va asosiy olinish manbalari qandayligini bilish muhimdir. "Daromad" tushunchasi juda murakkab iqtisodiy kategoriyani ko‘rsatadi. Bu o‘rinda gap aholining shaxsiy daromadlari haqida ketadi, aholi shaxsiy daromadlarining quyidagi ta‘riflarini keltirish mumkin:

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Shaxsiy daromadlar-bu inson tomonidan pul va tabiiy shaklda olinadigan, ular tomonidan turmushning muayyan darajasini ta‘minlash uchun foydalaniladigan mablag‘lar majmuidir.

Respublikamiz aholisining daromadlarini ko‘radigan bo‘lsak, 2022-yilning birinchi choragida O‘zbekiston aholisining real daromadlari o‘sishi 3,3 foizgacha sekinlashdi. Ushbu ko‘rsatkich 2021-yilda 7,7 foizga teng bo‘lgandi. Aholining daromadlar tarkibida pul o‘tkazmalarining ulushi kamaydi. Shu bilan birga, aholi jon boshiga umumiy daromad 3,2 mln so‘mgacha ko‘tarildi. (3)

Yanvar-mart oylarida aholining umumiy daromadlari 114,2 trln so‘mga yetdi. Davlat statistika qo‘mitasi ma‘lumotlariga ko‘ra, o‘shish nominalda 15,9 foizni, real ko‘rsatkichda (inflyatsiyani hisobga olgan holda) 5,4 foizni tashkil etdi. O‘shish sur‘ati 2021 yilning birinchi choragidagi xuddi shu ko‘rsatkichlarga—22,1% va 9,8% nisbatan pasaygan. 2022 yilning ilk uch oyida aholi jon boshiga umumiy daromadlar 3,2 mln so‘mgacha ko‘tarildi. Nominal ko‘rinishda tushumlar 13,6 foizga, real qiymatda 3,3 foizga (iste‘mol narxlarini hisobga

olgan holda) o'sdi. Buko'rsatkichlar ham 2021 yilning birinchi choragiga—19,8% va 7,7% nisbatan kamroq hisoblanadi.

Aholining umumiy daromadlari tarkibida mehnat faoliyati (xodimlar va yakka tartibdagi tadbirkorlar) ulushi 62 foizdan 62,5 foizga oshdi. Mol-mulkdan olingan daromadlar ulushi o'tgan yilda 2,7 foizga teng bo'lgan bo'lsa, joriy yilda 3,1 foizgacha o'sdi. Transfertlardan olinadigan daromadlar (pul o'tkazmalari, nafaqalar, pensiyalar, stipendiyalar) ulushi bir vaqtning o'zida 0,3 foizga kamayib, 26,9 foizni tashkil etadi.

Ishchilarning daromadlari umumiy daromadning 32,8 foizini, yakka tartibdagi tadbirkorlar esa 29,6 foizini tashkil qiladi. Mustaqil ravishda band bo'lganlarning umumiy daromadlardagi ulushi bo'yicha Jizzax (44,1%), Buxoro (39,4%), Xorazm (47%), Toshkent viloyati (35,7%) va Surxondaryo (35%) yetakchilik qilmoqda.

Rasm 1. 2022-yilning yanvar-mart oylarida hududlar bo'yicha aholining umumiy daromadlari tarkibida respublika tashqarisidan kelib tushgan pul o'tkazmalari hajmining ulushi.

XULOSA

Yuqorida keltirilgan fikrlarni va ma'lumotlarni o'rganib chiqish natijasida shuni xulosa qilib aytish mumkinki, mintaqadagi aholi daromadlari darajasi ular farovonligining muhim ko'rsatkichidir. U jamiyatning har bir a'zosining dam olish, bilim olish, sog'liqni saqlash, zaruriy ehtiyojlarini qondirish imkoniyatlarini belgilaydi. Undan tashqari, oila daromadlari haqidagi ma'lumotlarni umumlashtirish mamlakat iqtisodiyotidagi holat haqida eng qimmatli axborot beradi va uning iqtisodiy-siyosiy kelajagini bashorat qilishga yordam beribgina qolmasdan aholi turmush darajasini oshirishda ham hissa qo'shadi. Shuning uchun iqtisodchilar aholi daromadlari shakllanishini doimiy kuzatib boradi. Turmush darajasini sifatli tahlil qilish masalalari aholi turmush darajasini doimiy asosda monitoring qilishni davom ettirish, shuningdek, hayot darajasini

monitoring qilish Milliy tizimini doimiy takomillashtirish bilan chambarchas bog'liqdir.

Yaqin kunlarda mamlakatimizda sodir bo'layotgan iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar ya'ni xususiy universitet, maktab, maktabgacha ta'lim muassasasi kabilar va bank tizimidagi tadbirkorlik faoliyati uchun ajratilayotgan imtiyozli kreditlar ko'plab aholining o'z daromadini oshirishiga va shaxsiy biznes faoliyatini boshlashiga turtki bo'lmoqda. Yakuniy fikr sifatida shuni aytish kerakki, aholi daromadi va uning turmush darajasini oshirish aholi yashashi uchun lozim bo'lgan moddiy va ma'naviy ta'minlanishi sifatida ko'rish mumkin.

REFERENCES

1. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Aholi_daromadlari
2. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Scientific Journal Impact Factor Advanced Sciences IndexFactor.
3. O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi ma'lumotlari.
4. O'zME. Birinchi jild. Toshkent. 2000-yil.

